

Др Борис Беговић*

Paul Collier, *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*,
Oxford University Press, New York 2007, стр. 205.

Неколико последњих деценија донело је фасцинантан и у модерној историји незабележен привредни раст у свету. Огроман број људи, нарочито оних у многољудним земљама Азије, нису више сиромашни. Ипак, нису сви били тако успешни. Око милијарду људи, који живе у шездесетак земаља, већином у Африци, нису окусили плодове привредног раста.

Тој милијарди људи са зачеља посвећена је нова књига Пола Колијера. У њој се могу пронаћи одговори на следећа питања у вези најсиромашнијих земаља: шта се с њима догађа, због чега се то догађа и шта може да се учинити да се то више не догађа? Већ у самом уводу, посвећеном одговору на прво питање, аутор указује на то да се више не може говорити о „земљама у развоју“ као о хомогеној групи, већ да постоје оне земље које се успешно развијају и најсиромашније земље света, којима то не успева. Ниске, чак и негативне стопе раста које су најсиромашније земље забележиле у последње три деценије прошлог века довеле су до тога да су оне почетком овог века, биле сиромашније него 1970. године, а неке од њих сиромашније него у време стицања независности. Њихов доходак *per capita* у просеку износи свега 20% тог дохотка осталих земаља у развоју, оних које напредују. Зашто је то тако?

Аутор идентификује четири основа разлога за то. Одбацујући концепцију замке сиромаштва, као свеобухватног објашњења неразвијености (према којој узрок неразвијености лежи у томе што сиромашни имају ниску стопу штедње, па не могу да финансирају инвестиције, што значи да нема привредног раста, па тиме заувек остају сиромашни), Колијер идентификује четири специфичне замке. Прва је замка конфликта, тј. непрестано понављање ситуације грађанског

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

рата (побуне) или државних удара. Такви конфликти умањују могућност привредног раста, а управо сиромаштво и ниска стопа раста представљају факторе који поспешују побуну и државне удари. Друга замка везана је за богате природне ресурсе, чија експлоатација представља главни извор прихода сиромашне државе. Услед неповољног дејства на макроекономске величине (раст вредности домаће валуте и умањење извозне конкурентности – у литератури познато као „Холандска болест“) и лоших ефеката на домаће институције, долази до истискивања ресурса из свих осталих делатности и земља се усредсређује на експлоатацију природних ресурса са свим негативним последицама на институције и привредни раст. Трећа је замка земље без приступа мору. Није реч само о географској изолованости, већ о слабој саобраћајној инфраструктури на коју се не може утицати, будући да је на територији суседне земље. Четврта замка је она о лошим државним политикама и лошој владавини. Оне, на дуги рок посматрано, практично онемогућавају привредни раст. Две веома важне поенте. Прво, да би најсиромашније земље оствариле одрживи привредни раст, потребно је да имају добре државне политике и добру владавину. Нису увек потребне обе ствари. Понекад су (Бангладеш, на пример) и само добре политике довољне. Друго, лоше државне политике, попут протекционизма, и лоша владавина не падају са неба, већ имају своје узроке у самим најсиромашнијим земљама. Један лежи у интересу оних који профитирају од тога, попут владара и њима блиских. Не треба заборавити, напомиње аутор, да се међу житељима најсиромашнијих земаља налазе и они чије је богатство завидно, а они добијају контрапродуктивним државним политикама и пљачкашком владавином. Чак и када постоји добра намера, најсиромашнијим земљама често недостаје знање да се формулише и спроводи добра државна политика, односно да се изграде одговарајуће институције и успостави добра владавина. За излазак из ове замке је од кључне важности преокрет, који, по мишљењу аутора, мора да потекне управо из тих земља. У њима се води борба између образованих, способних и храбрих људи, заговорника реформи, и оних који би, зарад својих парцијалних интереса, да немилосрдно спрече било какву промену.

Шта чини оквир у коме се све ово одвија? То је глобализација, оквир у коме је кључно питање шта која земља може да понуди свету. Азијске земље су, услед постојања јаза у надницама (трошковима рада), успеле да остваре конкурентну производњу радно-интензивних производа и да њима преплаве свет, одузимајући потенцијално тржиште најсиромашнијим земљама. Глобализација значи и повећану мобилност капитала и радне снаге, а то је довело до бекства оба та фактора из најсиромашнијих земаља. Уместо да локални богаташи (онолико колико их има) улажу у пројекте у сопственој земљи, они

то чине у другим, најчешће високоразвијеним земљама, а у те земље су отишли и сви они којима је доста животних услова које описују претходне четири замке. Отуда глобализација за најсиромашније земље, закључује аутор, представља већ „пропуштени воз“, онај који су ухватили азијске земље.

Шта је то што „ми“ можемо да урадимо да се милијарда људи помери са дна? За аутора се заменица „ми“ односи на житеље развијених земаља, које заступа група Г8. Прва опција јесте страна развојна помоћ. Чини се да аутор нема илузија о свим проблемима које генерише та врста помоћи, али закључује да она ипак може да помогне. Потребно је да се помоћ концентрише на, прво, најсиромашније земље и, друго, на најбитније пројекте – оне који омогућавају диверзификован извоз индустријских производа и услуга, који је једини одрживи извор раста. Ипак, Колијер закључује да они који руководе државним агенцијама које се баве пружањем те помоћи, односно они који раде у њима, немају подстицаје да примене овакву политиком њеног пружања.

Војна интервенција је следећа полуга, пре свега у циљу одржавања мира и превенција, како би се избегле замка конфликта. Иако наводи један од примера успешне интервенције на том плану (Сијера Леоне), аутор указује на чињеницу да је интервенција у Ираку и њен спектакуларни неуспех довео до тога да се диктатори данас осећају сигурнима. Још је гори неуспех у Сомалији, који је довео до потпуног колапса државе. Промена закона у развијеним земљама (везаним за корупцију, контролу порекла новца итд.) којим се отежава деловање оне мањине у најсиромашнијим земљама који су добрим делом заслужни за њихово сиромаштво представља следећи предложени корак.

Кључни механизам је промена трговинске политике, која би довела до могућности да најсиромашније земље остваре раст извоза индустријских производа у развијене земље и тако остваре одрживи привредни раст. Предлаже се успостављање привременог бесцаринског преференцијалног третмана најсиромашнијих земаља, како би се оне заштитиле од извоза из азијских земаља.

Књига садржи обиље конструктивних предлога. Може се спорити да ли су сви подједнако уверљиви, али је извесно да се ради о низу веома конкретних и добро образложених предлога како променити садашње стање, односно како развијене земље могу да поспеше изабављења најсиромашнијих из пошаста немаштине. Какав преокрет у односу на 1970-те године и празну причу о „новом међународном економском поретку“, која је почињала и завршавала се констатацијом да је „постојећи поредак неправедан“! Заиста, свет напредује, не само у погледу привредног раста.

Књига је писана лаганим стилем и разумљива је и онима који не владају терминологијом економске струке. Такав стил је у складу са циљем књиге – анимирање широке јавности развијених земаља, како би се остварио одговарајући помак у погледу њихових државних политика према најсиромашнијим земљама.

Да ли у свему томе има места за Србију? Србија је још увек опседнута сама собом и својом судбином. Многи у Србији су заборавили да постоји и свет изван Хага и Брисела. А свет се променио, дешавају се многе нове ствари. За оне у Србији који су интелектуално радознали, који сматрају да место наше земље у свету треба да буде нешто више од пуког истицања паролe „Србија је свет!“, онима који желе да (п)остану део света, ова књига ће пружити велико задовољство.¹

¹ Заинтересовани могу да преслушају занимљив разговор с аутором, користећи документ у *MP3* формату који се може наћи на http://www.econtalk.org/archives/2008/01/collier_on_the.html.